

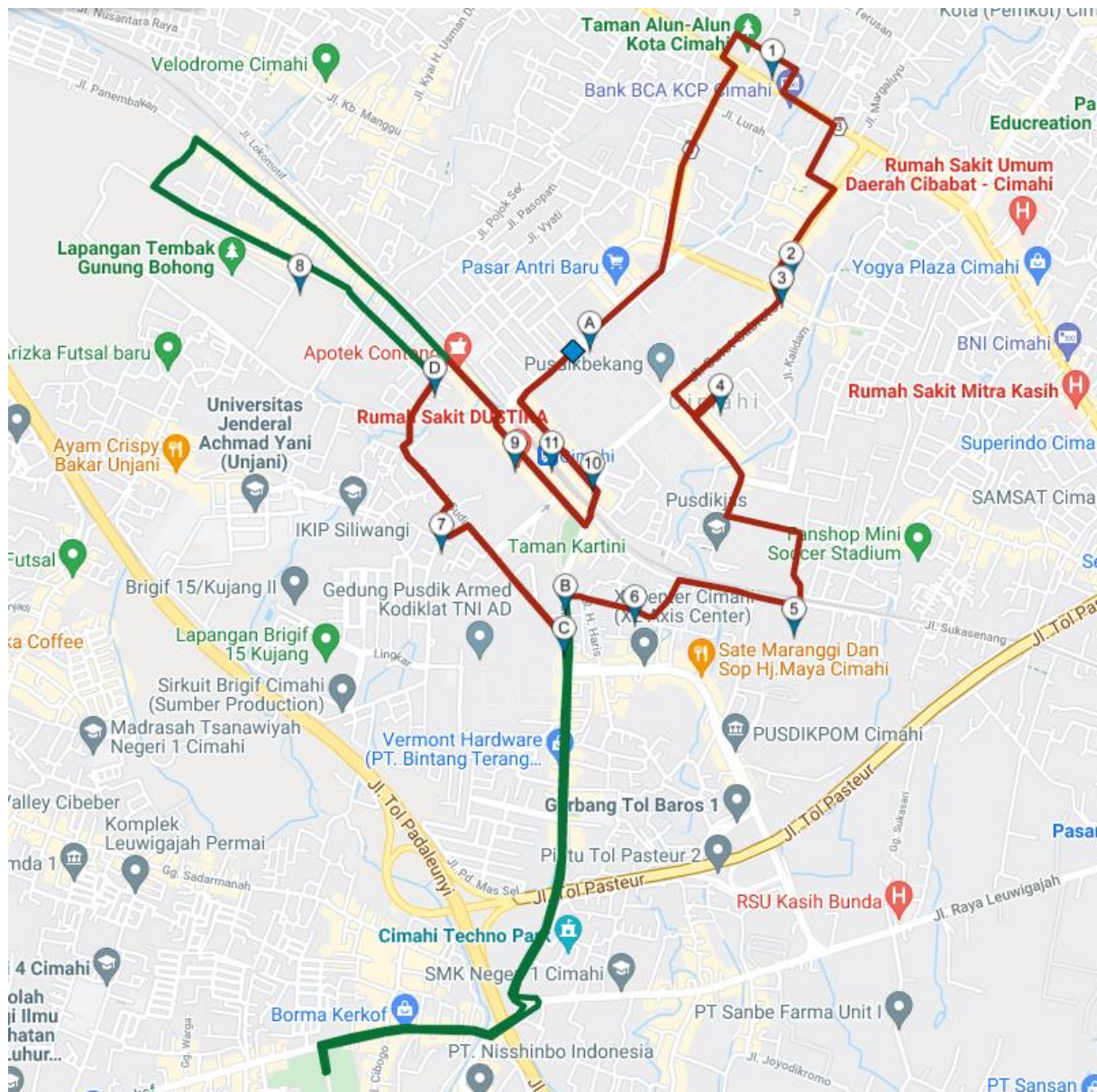
Cimahi

De route kan verdeeld worden in 4 stukken:

- A. Busstation – Jl Baba Ampí / Jl Raya Baros 5 km.
- B. Jl Raya Baros – Begraafplaats Leuwigajah 4½ km. v.v.
- C. Jl Sudirman – Jl Sriwijaya 3 km.
- D. Jl Lapangan Tembak – Gunung Bohong 2½ km. v.v.

Zeker voor het bezoek aan begraafplaats Leuwigajah is het verstandig om een ocek te huren. Een ocek is de bestuurder van een bromfiets die als taxi fungeert. De bestuurder heeft een helm voor degene die vervoerd wordt. Omdat de oceks op vaste standplaatsen en dus bij elkaar staan is afdingen vrijwel niet mogelijk.

Standplaatsen zijn Jl Baba Ampí hoek Jl Raya Baros en het begin van Jl Warung Contong.



Begin van de wandeling: het busstation Terminal Pasar Antri Baru aan de **JI Sriwijaya**.

Deel A:

Ga de JI Sriwijaya in noordelijke richting en ga schuin links: **JI Gandawijaya** (Pasar Antri (weg)).



Mijn leven was, vooral in de tweede helft van dien diensttijd, draaglijk genoeg. Het werd doorgebracht op een militair kantoor, geheel buiten alle militarisme om. Ik had vaak veel werk en ik werkte op alle tijden van den dag. Dan ging ik na afloop van den arbeid naar de straat, die Passer Antri heet, en at daar iets in een warong van een Chinees of een Inlander, waarna ik koffie dronk bij Itih. [Walraven]

Steek de JI Raya Cimahi over [andere namen: JI Machmud, JI Nasional 3].
Ga de Alun-Alun over (Aloon-aloon) en houd de moskee aan de linkerhand.



Tjimahi was eens een grote desa, of een verzameling van desa's, met een nog bestaande aloen-aloen, waaraan een missigit ligt en tegenwoordig ook een nieuwe, stenen bioscoop. De bomen van de aloen-aloen worden mager en kaal, ook zijn er minder dan voorheen. Buiten de grote wegen, waaraan de kazernes liggen en de officierswoningen, en tegenwoordig ook de onderofficierswoningen, is het mij opgevallen, hoe weinig er is veranderd. Geen particulier schijnt fiducia te hebben in Tjimahi. [Walraven]

Ga rechtsaf: JI Kaum.
Rechts: zicht op Rio (Rio Theatre).



Wij zijn hier maar zo'n zelig zootje, gerekend op de grote hoop, van heel- en half- en onbeschaafden. En dat voel je in de bioscoop Zodra 't een beetje interessant wordt, dan blijkt de film gemutileerd, want, schaadt het ons al niet, het kón toch dat de Batak slechte dingen leert. Al snakken we naar malse moorden, naar doodslag, brand etcetera, we moeten onze lust bedwingen ter wille van de Papoea.

Bedenk maar ... als je die bevoogding onterend of vervelend vindt, aan tafel mag je ook niet vloeken ter wille van het jongste kind. Soms lees je het in droeve ogen als 't pauze is ... en 't licht weer straalt, hoe duur de blanke man als ridder en felle vrouwschoon-aanbidder zijn tol aan 't broedervolk betaalt. [Melis Stoke]

Ga rechtdoor: JI Kaum [JI Ria].
Ga rechtsaf: JI Babakan [JI Wiganda Sasmita].
Steek over en ga linksaf: JI Raya Cimahi [JI Machmud, JI Nasional 3].

Ga rechtsaf: JI SMP [JI Artawijaya] (HIS-straat).
Rechts: SMP 1 (Hollandsch Indische School). →
Volg de weg naar links.



Ga rechtsaf: JI Gatot Sobroto (Cantineweg).
Rechts: nr. 24 Gereja Kristen Pasundan (Protestantsche Kerk).

Rechts: op de zuidelijke hoek met de JI Lurah: lag het Protestants Militair Tehuis.

Er was eens een tehuis, waar op zekere dag een nieuwe beheerder kwam, een man, zelf

voortgekomen uit de Hollandse volksklasse en die lang geen slecht karakter had. Maar hij was vroeger sergeant-majoor geweest en was dus gewoon te werken 'volgens de reglementen'. Welnu, hij schakelde zijn gezond verstand uit en begon te werken volgens de reglementen, die hij zichzelf misschien wel had geschapen, en waarin o.a. stond, dat de beheerder van het tehuis elke avond een hoofdstuk uit de Bijbel zou lezen, zo nodig daaraan nog enige beschouwingen zou vastknopen om dan deze plechtigheid te besluiten met een gebed, volgens het orthodoxe recept, vooral wat de lengte ervan betrof. [Walraven]

Links: nr. 248 Kodim 0609 (Onderofficiers Sociëteit).



Dat dit verbod een voor Indië enorm groot belang zal zijn, kan blijken uit de douane-statistieken, die wijzen op een geregelde sterke toename van den invoer van bier, wijn, likeuren en jenever in Indië, terwijl het drankgebruik onder de Europeesche militairen ontzaggelijk is verminderd, tengevolge van de verbetering hunner maatschappelijke positie, waardoor het meerendeel der onderofficieren een vroeg huwelijk sluit. Dit resultaat van de door de Christelijke zoowel als door de sociaal-democratische groepen gevoerde ethische politiek, mag in het voorbijgaan wel even worden vastgelegd.

Ga met de weg, in de slappe s-bocht, **naar links en naar rechts**.

Links: Gedung Siliwangi (Militaire Cantine, Sociëteit voor korporaals en soldaten).



In de grote sociëteit, waarvan het beste deel vroeger de bibliotheek was, hangt nog als vanouds de jeneverlucht. Toch wordt er niet veel meer gedronken, niet zoveel als vroeger. Het jongste type van soldaat drinkt geen jenever meer, ook al kan de soldaat van heden het beter betalen dan zijn vorige generatie. Vroeger zou het ondenkbaar zijn geweest, dat soldaten in particuliere zaken bier dronken, tenzij er iets bizonders was gebeurd, zoals bijtekenen b.v. of een onverwacht buitenkansje. [Walraven]

Vervolg de Jl Gatot Subroto (heette na de s-bocht: Kampementsweg).

Rechts: 1^{ste} derde deel van militair kampement (Kampement Genie).

Begin 1900 lag het Corps genietroepen in Tjimahi. Dat betrof toen de staf, drie compagnieën en de 'spoorweg- en telegraafcompagnie'. De genie was belast 'met alle bouw-technische aangelegenheden, het leger betreffende, in het bijzonder, zoowel in vredes- als in oorlogstijd, met het ontwerpen, den bouw en het onderhoud van 's lands verdedigingswerken, en van de gebouwen en verdere inrichtingen, zoo voor het personeel als het materiaal van het legeren met het beheer der genie-voorraden.

Rechts: Rest, 2/3 deel, van het kampement (resp. het 9^{de} en het 4^{de} Bataljon (Infanterie). Interneringskamp tijdens W.O.II. – De dysenteriebarak lag in de no-hoek van het 9^{de} Bat.

Er waren in het kamp altijd wel gevallen van dysenterie, maar door snel maatregelen te nemen bleven ze meestal beperkt tot een tien- of twintigtal. Maar deze keer brak er een epidemie uit die niet te stuiten leek. Er waren al honderden patiënten. De ziekenzaal was spoedig overvol en het buitenhospitaal wilde niemand meer opnemen. Er moesten barakken worden ontruimd die met prikkeldraad omgeven werden. Bovendien waren er ernstige gevallen bij. De patiënten hadden vaak hoge koorts, ze begonnen te ijlen en liepen als in trance naar de overbezette latrines. [Nieuwenhuys]



Op de foto: zou de barak boven het woord Subroto gelegen hebben.

Tijdens WO II waren de meeste, van de in deze legerplaats gelegen kampementen, krijgsgevangenenkamp; namelijk: Kampement 4^{de} en 9^{de} Bataljon, Kampement Bergartillerie,

Treinkampement, 6^{de} Depot Bataljon en Depot Mobiele Artillerie. Tjimahi was daarmee het grootste verzamel- en doorgangskamp voor krijgsgevangenen en telde medio '42 10½ duizend militairen. Eind januari '44 gingen de laatste transporten naar werkkampen op Java of over zee naar Batavia. Tot het einde van de oorlog waren hier mannen en jongens kampen voor 12½ duizend gevangenen. Daarna bleven het, tot juni '46, vluchtelingen- en evacuatiekampen.

Rechts: Ingang kampement.



De Japanners hadden namelijk besloten in Tjimahi, even te noorden van Bandoeng, een grote vergaarbak te maken. Een kamp van tienduizend man. Op een middag, na een maand of vijf, werden we erheen gereden. Ditmaal ging het transport bijzonder snel. En toen we er aankwamen was het kamp – de kazerne van het tiende bataljon infanterie – nog bijna leeg. Er liepen alleen wat kwartiermakers rond. En bij die kwartiermakers was mijn oudste broer. Hij had het idee gehad, dat hij in Tjimahi wel eens familie tegen het lijf zou kunnen lopen en daarom had hij zich opgegeven voor de voorbereidingsploeg. [Alberts]

Ga linksaf: JI Pasir Kumeli (Magazijnweg).

Rechts: een woonwijk (Kampement Bergartillerie) – Interneringskamp tijdens W.O.II.

In Magelang ben ik toen opgeleid voor de oude Bergartillerie (Ik wil bijna 'artjirih' opschrijven, dat zeggen wij toch altijd vroeger, niemand kan het woord uitspreken zoals het moet, nu ook heb ik eerst in de Van Dale gekeken, want die heb ik hier nog steeds hoor.) Laag geschut. Maar in Tjimahi namen ze de stukken over van de Engelsen die betere wapens hadden, en hun kanonnen hadden een schild en werden bediend door vijf mensen. Kali Djati. Overvallen door al die vliegtuigen. We keerden onverrichter zake terug. Overste De Vries nam toen studenten mee naar het front. Een week later was de capitulatie. [Bloem]

Ga linksaf: JI Poncol.

Rechts: Pusat Lembaga Militer – "1886" (Militaire Strafgevangenis tevens Huis van Detentie).



Toen ik in dienst was, of kwam, toen was daar commandant van het Korps Genietroepen de heer De Gaay Fortman, die nu nog burgemeester van Dordt is. Een vroom man, die je met een psalm op de lippen in de nor draaide voor een onbeteekend vergrijp. Hij leefde volgens het stelsel van 'de straffende hand van den slaanden God'. God zal er hem wel rekenschap van vragen hiernamaals, als God tenminste zulke dingen doet. Na een jaar vertrok deze vrome man en werd vervangen door 'de neus'. Dat was kapitein Kramers, die alleen maar kapitein

kon worden en nooit majoor, omdat hij wel eens dronk, en een Inlandsche vrouw had, en meer van die eigenaardigheden. [Walraven]

Ga terug en linksaf: JI Pasir Kumeli.

Ga na de brug rechtsaf: JI Pasir Kumeli.

Ga linksaf: JI Munajan [JI Pasir Kumeli].

Rechts: gebouwen en sportterrein achter muur.

(De plaats van het voormalige Treinkampement: de barakken van de afdeling die belast was met het militair vervoer).



Verhuizing van 's Landsopvoedingsgesticht naar Tjimahi-treinkampement. Reuze rotzooi. Tocht met zwaar opgeladen kar dwars door de stad. Vele vrouwen krijgen klappen. Corry presteert het om in toko's, warongs en zelfs in een huis in Tjimahi voor de ramen te zitten met allerlei inlanders. 17 km sjouwen. Toch niet bijzonder ruw. In Tjimahi op open grasveld aangetreden in de gloeiende zon. [Kan]

Ga rechtsaf: Jl Puskikal.

Volg de grote S-bocht naar links en rechts en steek de spoorlijn over.

Recht vooruit: Militair kampement (6^{de} Depot Bataljon Inheemsche Militie – Kamp Baros).

Van april 1942 tot oktober 1943 dienden de gebouwen als krijgsgevangenen kamp. Vanaf oktober 1943 was het interneringskamp voor mannen en jongens. In oktober 1944 werden in Baros de leidende figuren uit het bedrijfsleven en bij de overheid verzameld. Zij werden door de Japanners beschouwd als mogelijke gijzelaars. De bezetting was ruim 5000. Het complex had 27 barakken. Barak 1: jongens van 18 jaar en ouder, 'Boystown'; barak 4: jongens tot 18 jaar, 'Kidstown'; barak 13: Vrijmetselaars en Joden in 'Tel Aviv' en barak 18: katholieke geestelijken, 'Vaticaanstad'.



In de kampen in Tjimahi zitten vrijwel alle hoge Nederlands-Indische ambtenaren, die ondanks jarenlange moedwillige uithongering, zeker nog wel bij machte zijn om voorlopig het bewind over te nemen. Plannen zijn uitgewerkt, maatregelen zijn ontworpen, taken zijn vastgesteld.[Bouwer]

Baros was bepaald minder riant dan het Bataljon. De barakken konden geen enkele vergelijking met welk kamp ook doorstaan. Het was vooral vervelend, dat de daken van de

barakken waren gefabriceerd van een soort stro of gedroogd gras, dat geheel beantwoordde aan de voorstelling, die een wandluis van het paradijs moet hebben gehad. Ze regenden naar beneden. [Alberts]

Ga rechtsaf: Jl Bapak Ampu (Gang Doger).

Rechts: de spoorlijn en aan de overkant het voormalige Treinkampement.

Toen de trein van half 5 naar Bandoeng voorbij zien komen en Ol zien staan op 't balkonnetje. Niet gezwaaid, omdat 't niet mocht! [...]

Gisteren om 12 uur Ol in de trein naar Tjimahi zien zitten. Had Schotse jasje met rode ruiten aan. Aardig gezicht. Stond met 'Vader Brill' ruim een kwartier te wachten op de aankomst. Ten slotte stormde de trein in volle vaart voorbij. Wuiven mocht niet. Hij zag z'n vrouw niet eens en zij zagen ons geloof ik ook niet. Ol keek te ver vooruit. Om half 5 kwam de terugtrein – Daar waren ze geen van beiden met zekerheid in te herkennen. Maar anderen beweerden hen pertinent te hebben gezien. Enfin, dat zijn den de kleine vreugden van dit leven. [Kan]

Ga, na de brug, linksaf: Jl Bapak Ampu (Gang Leupen).



Na een verblijf van twee maanden op Batavia verhuisden zij naar Tjimahi, waarheen Linda's vader was overgeplaatst. In de jaren dat de familie daar woonde, stond de onderofficierswoning die Linda's vader toegewezen kreeg, aan het Rembrandtsplein achter de tangsi van het Militair Hospitaal Personeel. Daar woonden ze de langste tijd. Maar tevoren woonden ze nog in Gang Leupen, in een bilikhuis op neuten. In die tijd zag Linda voor het eerst het adu-dombak of de rammen-gevechten in de kampong achter hun huis. [Scholte]

De straat komt uit bij de Katholieke kerk aan de Jl Baros.

Voor een bezoek aan het Ereveld Leuwigajah, 4½ km v.v. kan hier een afspraak met een 'ocek' (brommer-taxi) gemaakt worden.

Deel B:

Volg de Jl Raya Baros in zuidelijke richting.

Ga het viaduct over de Jl Tol Pasteur over.

Volg de weg naar links en ga scherp rechtsaf: Jl Raya Nanjung.

Ga het viaduct over de Jl Tol over.

Ga rechtsaf: Jl Kerkof (Kerkhofweg).

Ga linksaf: oprit naar Ereveld. Leuwigajah.



Het ereveld Leuwigajah werd op 20 december 1949 ingewijd. Als gevolg van de vele herbegravingen, die hier sedert 1960 hebben plaatsgevonden, is Leuwigajah uitgegroeid tot het ereveld met het grootste aantal graven, ruim 5000.

Clandestiene briefjes uit de kampen in Tjimahi melden vele gevallen van bacillaire dysenterie onder de jongeren. De ouderen, die over nog wat binnengesmokkeld geld beschikken, gooien n.l. vaak het thans werkelijk oneetbare voedsel weg. De vliegende zwermen er op neer. Stiekem wordt dit weggeworpen

voedsel, dat inmiddels door de vliegen is besmet, door de jongeren die veel meer door de honger worden gekweld, opgegeten en de gevolgen blijven dan niet uit. Elf sterfgevallen per dag zijn in de kampen te Tjimahi geen uitzondering meer. [Bouwer]

Er is niet alleen een schril contrast tussen die 3 % [Nederlandse militairen als krijgsgevangenen in Duitsland] en de 19,4% die in Japanse krijgsgevangenschap is bezweken, maar bovendien hebben veruit de meesten die er als krijgsgevangenen der Japanners het leven afbrachten, traumatische ervaringen gekend die aan vrijwel alle krijgsgevangenen der Duitsers bespaard zijn gebleven. Dat is een opmerkelijk verschil tussen de bezettingsgeschiedenis van Nederland en die van Nederlands-Indië.



Architect H.Th. Karsten – V 361

In ± 1930-1931 maakte Karsten zijn tweede en laatste verlofreis naar Europa. Hierbij reisde het gezin via Amerika, alwaar Karsten lezingen hield. Na deze reis vestigde Karsten zich in Bandoeng en leidde enige tijd met Schijfsma een bureau. In 1933 begon hij voor zichzelf, met als belangrijkste medewerkers Soesilo en Abikoeso. Per 1 september 1941 werd Karsten aangesteld tot buitengewoon lector in de nieuwe studierichting planologie aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng. Wegens ziekte en internering kon hij

dit slechts een half jaar volhouden. In 1942 moest hij een kamp in, te Tjimahi, alwaar hij stierf eind april 1945.



Op het ereveld Leuwigajah werd op 21 september [1984] een gedenksteen onthuld, die geschonken is door de Stichting Herdenking Junyo Maru – Sumatra. Deze gedenksteen wil de nagedachtenis in ere houden van alle slachtoffers van de zee-transporten uit de jaren 1942-1945 in Zuid-Oost Azië, in het bijzonder van diegenen, die in september 1944 omkwamen bij de scheepsramp van het Japanse transportschip "Junyo Maru". Dit schip werd nabij Benkulen aan Sumata's Westkust getorpedeerd en tot zinken gebracht, waarbij ruim 5800 mensen in zee omkwamen. Onder hen bevonden zich duizenden inheemse dwangarbeiders en geallieerde krijgsgevangenen, waaronder ca. 2500 militairen van het Koninklijk Nederlands Indische Leger.

Ga terug: Jl Kerkof en Jl Raya Baros .

tot: 500 meter na de 2^{de} overgang over een tolweg.

en 400 meter voor de katholieke kerk.

Links: een apotheek aan de Jl Samratulangi (Willemstraat).

Aan de rechterkant van deze straat lag het kampement van de Mobile Artillerie.

Daar was tijdens WO II het Centraal Kampziekenhuis ondergebracht.

Enfin, de zieken, die uit het kamp gingen om dood te gaan, moesten worden weggedragen. Ze waren tamelijk zwaar als ze aan waterzucht leden en zeer licht, als ze alleen maar waren uitgehongerd. Maar zwaar of licht, de brancards werden door twee geïnterneerden gedragen. Vrijwilligers. [...]

Steeds meer doden. Waar gingen ze dood? In het kamphospitaal zelf of in het hospitaal van Tjimahi (Cimahi)? In het kamp als het onverwacht ging. Ik zelf heb steeds magerder wordend, de paar laatste maanden in het kamphospitaal gelegen. Dat was net zo'n barak als de andere, met net zulke beroerde slaappleatsen. We lagen wel iets verder uit elkaar.

[Alberts]

Deel C:

Ga linksaf: Jl Sudirman.

Rechts: Santo Ignasius (R.k. kerk).

Rechts: Lap Tennis (Wilhelminapark ?).



De ongeregelde troepen, die later het leger van de republiek Indonesië zouden vormen, hadden ons kamp helemaal omsingeld en hoe gaat het, wanneer men in een belegerd dorp zit? De dorpsbewoners vormen dan een burgerwacht, een eigen legertje. Als ik zeg dorp, dan bedoel ik daarmee niet het stadje Tjimahi, want daarvan konden we maar een deel tot ons grondgebied rekenen: het deel van de villawijk, dat ten zuiden van het kamp lag. En met die burgerwacht begon het pas goed te gaan toen het duidelijk werd, dat ook de Japanse bewaking

zou worden teruggenomen, terwijl het Engelse opperbevel niet voor voldoende vervanging kon zorgen. [Alberts]

Links: 'half rond' plein (Rembrandtplein).

In het midden van plein Jl Kebonrumpot.

Links: G 95-96, G 98 en G 102.



Aan het Rembrandtsplein waar ze later woonden, rijgen de onderofficierswoningen zich U-vormig om het plein, dat kruislings werd gevierendeeld door twee wandelwegen. De langste die op de grote weg uitkwam enerzijds, ging aan de andere zijde op de bodem van de 'U' over in een breed pad, dat door kampong Bèdèng leidde naar Kebon Djukut, de graslanden behorende aan de afdeling Cavalerie van het KNIL. [Scholte]

Volg de weg, bij de moskee, **naar rechts.**

Ga, na de brug, de 4^{de} weg linksaf: Jl Lapangan Tembak.

Standplaatsen van 'oeks' zijn in de Jl Warung Contong, dat is de straat rechts.

Deel D:

Ga de brug over de Ci Sangkan over.

Links: Lapangan Tempak Gunung Bohong (schietsbanen).



De halfautomatische Johnsonkarabijn was een wapen, waarin een houder met acht patronen kon worden geplaatst en die patronen konden achter elkaar worden afgeschoten door alleen maar telkens de trekker over te halen. Het was ook mogelijk door het verschuiven van het een of ander palletje alle kogels in één keer uit de loop te laten vliegen. Dat gaf een wonderlijk effect aan de schouder en op de schietschijf. Het geweer had verder een lange loop en het was verstoken van enig houtwerk. We mochten de Johnson zomaar helemaal mee

naar huis nemen, dat wil zeggen naar onze barak in het kamp. Ik heb het ding voorzichtig in een hoek gezet, [Alberts]

De weg heet hier: **JI Sukasari**.

Houd rechts aan; recht vooruit heuveltop, rechts huizen.

Ga rechtsaf: Pad naar Makam Gunung Bohong – Kelurehan Padasuka.

Langs gebaande en ongebaande wegen gingen vader en dochter naar één van de omliggende 'tjotten' rond Tjimahi. Te beginnen met de gunung Bohong, (bohong = leugen, fop) waarschijnlijk zo genoemd omdat hij geen echte berg was, al stak hij pretentiefus zijn kop in de laagst hangende wolken wanneer die toevallig voorbijdreven op mistige dagen. Aan het eind van hun klim op de pseudo-berg aten ze de meegebrachte boterhammen, terwijl ze het wijde panorama rondom in zich opnamen. [Scholte]



Dan werd ik dikwijls geroepen, als trouw bezoeker van het Militair Tehuis, door den sergeant-ziekenverpleger Post, en zat ik soms langen tijd achter dat scherm, op een stoeltje bij het bed van een kameraad, hopende dat die zijn ogen nog eens zou openen en mij zien en misschien iets zou zeggen. Maar in de meeste gevallen liep het uit op een langzamen marsch, met een tamboer en een hoornblazer voorop, naar het kerkhof aan den voet van den Leugenaarsberg (Goenoeng Bohong), waar de ruwe kist, als een trog, in de natten grond werd neergelaten. [Walraven]

Vier miljoen doden. Op een bevolking van 68 miljoen waren er volgens een studie van de Verenigde Naties maar liefst vier miljoen doden gevallen in Indonesië, bijna 6 procent van het land. Het is internationaal nauwelijks doorgedrongen maar Indonesië kwam als een van de zwaarst getroffen landen uit de Tweede Wereldoorlog: één op de zeventien inwoners leefde niet meer. Qua dodental was Indonesië het vijfde land ter wereld (na de Sovjet-Unie, China, Duitsland en Polen en vóór Japan); qua burgerdoden was het zelfs het eerste. [Reybrouck]

Ga in noordoostelijke richting en steek de berggraafplaats over.

Ga rechtsaf: JI Panembakan – heet later: JI Warung Contong.

Vervolg deel C:

Ga bij de spoorwegovergang: **rechtsaf**.

En ga daarna meteen **linksaf: JI Rumah Sakit Yudustira** (Hospitaalweg).

Rechts: R.S. Dustira (Militair Hospitaal).



Zijn kazerne staat temidden van kampoengs, die broeihaarden zijn van venerische ziekten en slechts zeer bijzondere mensen blijven daarvan vrij. Van het transport waarmee ik in Indië kwam, bleef slechts vijf percent vrij van geslachtsziekten en het was een grotendeels in Holland geselecteerd transport, aangeworven voor een bepaalde dienst waarvoor goede lagere schoolkennis werd vereist, hetgeen ook op een examen vooraf werd onderzocht. Wanneer er van deze betrekkelijk superieure groep dus vijftiennegentig percent sneuvelde in de kampong,

hoe zal het dan zijn met andere contingenten, die naar dit land worden gebracht? Iedere verbandkamer in ieder militair hospitaal kan u daarop het antwoord geven. [Walraven]

Ga linksaf: JI Raya Baros.

Ga de spoorbaan over.

Ga linksaf: JI Stasiun.

Rechts: Mess Perwira (Officierssociëteit).



Voor de ambtenaren, officieren, is de indeling van de dag, na acht uur 's morgens, aldus: sleur-werk tot elf, twaalf, een uur – soos – rijsttafel, middag-slaper, avondwandeling – soos – diner of wat er voor moet doorgaan, en weer – soos met of zonder kletstafel. Getrouwden offeren er de na-avond aan op, gewoonlijk. Kooplui kennen gemeenlijk enkel de soos in haar vóór- en ná-avond-momenten en een groot deel is niet eens trouw-soos-bezoekend. Er zijn kooplui, die maar hoogst zelden in de soos komen. Iemand komt 'nieuw' op een plaats.

Het hotel verveelt hem; hij gaat naar de soos. Voor hem is de soos een uitkomst in de Indische eenzaamheid. [Veth]

Links: Stasiun (Het station is uit 1904 en nog redelijk in tact.)



"732 m."

2005 →

In Tjimahi waren de corvees over het algemeen niet zwaar: fourageren, zoals brandhout van het station halen en zakken rijst uit de wagons tillen en ze in karretjes overbrengen soms een paar gebouwen ontruimen of een



Nippon-kazerne schoonmaken. Het voornaamste corvee was het werken in de groentetuin die een paar kilometer van Tjimahi verwijderd was. We waren dan met honderd of meer. Meestal werd je aangewezen, maar soms ook gaf ik me ervoor op om weer eens buiten de kampmuren en het prikkeldraad te zijn. [Nieuwenhuys]

Ga rechtsaf: Jl Sriwijaya (Gedong Delapan).



De oudere geïnterneerden werden daar ondergebracht in een rij huizen aan de Gedong Delapan-weg: ik kreeg er een kamertje met een prettig jongmens, een sympathieke kamergenoot. Eerlijk, hartelijk en hulpvaardig, en ik heb veel hulp van hem ondervonden. Daar lag ik een middag om half zes op mijn bultzak, in een ellendige stemming en met het gevoel dat me iets ernstigs boven het hoofd hing. Plotseling zag ik het gezicht van mijn vrouw, die me enige seconden strak aankeek. Het was op 10 September 1944. Ik vreesde het ergste:

verschijningen had ik meer gezien en ze bleken, evenals sterke sombere voorgevoelens, meermalen op realiteit te berusten. [Koch]
We rijden de weg op naar Tjimahi, het licht is van zwart naar grijs gegaan, er komt steeds meer wit in, het is vroeg daglicht als ik de huizen herken van de garnizoensplaats Tjimahi, de woningen van soldaten en onderofficieren die er in 1930 al waren liggen er nog net zo. Een rustig en ordelijk militair kampement, lage crème-achtige huizen met donkere daken, kalmpjes bochtende straten. [Ferguson]



Deze wandeling is overgenomen van de website
www.IndischeLiteraireWandelingen.nl



Deze wandeling is samengesteld in samenwerking met
www.KantEnKlaarSuriname.com

